

Отже, активізація практичної взаємодії музеїв різних профілів та навчальних закладів, накопичення позитивного зарубіжного та вітчизняного досвіду реалізації освітньо-виховного потенціалу зумовили розглядати музейно-педагогічну діяльність як інструментарій матеріальної і духовної культури, що використовується для розв'язання завдань виховання особистості, поглиблення знань, умінь і навичок, виявлення і розвитку інтересів, здібностей, забезпечення змістовного дозвілля учнів, їх підготовки до свідомого вибору професії.

Список використаної літератури

1. *Лихтварк А.* Музеи как образовательные и воспитательные учреждения / А. Лихтварк // Образовательные и воспитательные задачи современного музея / под ред. Л.Г. Оршанского. – СПб., 1914. – С. 3–10.
2. *Рутинський М. Й.* Музеєзнавство : навч. посіб. / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
3. *Столяров Б. А.* Музейная педагогика. История, теория, практика : учеб. пособие / Б.А. Столяров. – М. : Педагогика, 2004. – 216 с.
4. *Юхневич М. Ю.* Я поведу тебя в музей : учеб. пособ. по музейной педагогике / М.Ю. Юхневич; М-во культуры РФ, Рос. ин-т культурологи. – М., 2001. – 224 с.

**Андрій Цина
Ірина Крицька**

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Масштабні реформи загальної середньої освіти, розпочаті Міністерством освіти і науки України, обумовили оновлення навчальних програм шкільних предметів для учнів 5-9 класів на основі чинного Державного стандарту базової повної загальної середньої освіти (2011) [3]. Зміни до програм мають на меті поступовий перехід до принципів демократичного навчання, передбачені концепцією «Нової української школи» [4].

Концепція реформування української школи закладає нові підходи до освітнього процесу, орієнтуючи вчителів на формування надпредметних ключових компетентностей учнів, відійшовши від традиційних методик простого передавання знань. З метою формування в учнів ключових компетентностей під час навчального процесу в оновлених початкових програмах виділено низку змістових ліній, зокрема «громадянську відповідальність», спрямовану на формування відповідальних громадян, які поважатимуть права людини, вмітимуть критично мислити, розумітимуть особисту відповідальність за долю країни, її народу, а також розумітимуть важливість громадянської участі в процесі вирішення різних проблем місцевих громад.

У педагогічній літературі проблеми вивчення громадянської відповідальності знаходять віддзеркалення у таких відомих педагогів як Дж. Локк, А. Дістервег, К. Ушинський. У ХХ столітті дослідженням цього питання займалися А. Макаренко, В. Сухомлинський. Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних педагогів проблему формування громадянської відповідальності вивчали А. Азаров, Ш. Амонашвілі, Т. Болотіна, О. Боярчук, В. Вайдінгер, Н. Герасим, Р. Голлоб, Є. Королькова, М. Рафальська, Н. Суворова, та ін. Ефективність формування громадянської відповідальності учнів характеризується за критеріями, показниками та рівнями її вияву [5]. Однак, у теорії і практиці загальної середньої освіти відсутні науково обґрунтовані засоби діагностики сформованості громадянської відповідальності учнівської молоді

Метою статті є визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості громадянської відповідальності учнів основної школи. У якості основного

діагностичного методу нами визначений метод контент-аналізу документів, продуктів освітньої діяльності й особистісних виявів учнів 5-9 класів.

Критерії громадянської відповідальності визначають міру сформованості її складників в учнів за ознакою продуктивності їхнього вияву в освітній діяльності та розвитку громадянських якостей школярів: знання та розуміння громадянських норм і цінностей; сформованість ціннісних ставлень до складових громадянської відповідальності; активність вчинків у застосуванні практичного досвіду громадянської відповідальності [1; 2]. Оцінюванню підлягала не лише освітня ефективність та академічна успішність, а й широкий перелік показників громадянської відповідальності, які з перебігом часу суттєво змінювалися.

Показники сформованості громадянської відповідальності характеризують міру продуктивності її компонентів та розвитку громадянських якостей школярів як зрілих суб'єктів. Аналіз досліджень структури громадянської відповідальності дає нам змогу диференціювати її загальні складники за такими показниками: просуспільно-активна життєва позиція; самостійність, наполегливість, самоаналіз, самоконтроль та самоорганізація у суспільних відносинах; виконання громадянських норм і цінностей; чесність; готовність відповідати за власні вчинки; привласнення норм і принципів суспільної моралі; національна і планетарна свідомість. Визначені компоненти складають значущі характеристики громадянської відповідальності, які забезпечують успішність освіти учнів основної школи.

Рівні сформованості громадянської відповідальності характеризують досягнення суб'єктів базової шкільної освіти різного ступеня їхнього вияву у освітній діяльності та визначаються нами на підставі критеріїв продуктивності суспільного вияву складових громадянської відповідальності. Оскільки формування громадянської відповідальності виявляється у динаміці успіхів учнів 5-9 класів, то це вимагає аналізу рівнів її вияву, уникаючи негативних оцінок (незадовільно та неприйнятно), за позитивними показниками індивідуальних особливостей у їхньому досягненні (високий, достатній, середній, початковий), які використовуються в оцінюванні успішності шкільної освіти за 12-бальною шкалою. При чому, початковий рівень є тим пороговим значенням сформованості громадянської відповідальності, який визначається мінімальними вимогами державних освітніх стандартів. Решта рівнів вищого рангу визначаються нами як референтні (опорні) точки, що описують типові вимоги щодо очікуваних рівнів індивідуальних досягнень щодо сформованості громадянської відповідальності осіб, що навчаються в основній школі.

Конкретизація й опис показників сформованості громадянської відповідальності дозволили визначити авторський інструментарій діагностики її стану (див. табл. 1).

Таблиця 1

Загальні критерії, показники та рівні сформованості громадянської відповідальності за результатами освітньої діяльності школярів

№ п/п	Критерії Оцінювання	Показники оцінювання	Рівні сформованості
1.	Активність вчинків у застосуванні практичного досвіду громадянської відповідальності	- Готовність відповідати за власні вчинки; - самостійність, наполегливість, самоаналіз, самоконтроль та самоорганізація у суспільних відносинах.	Високий 10-12 балів

2.	Вияв ціннісних ставлень до складових громадянської відповідальності	- Просуспільно-активна життєва позиція; - чесність; - виконання громадянських норм і цінностей.	Достатній 7-9 балів
		- Привласнення норм і принципів суспільної моралі; - національна і планетарна свідомість.	Середній 4-6 бали
3.	Знання та розуміння громадянських норм і цінностей	- Обізнаність щодо громадянських норм і цінностей .	Початковий 1-3 бали

Визначено чотири рівні сформованості громадянської відповідальності учнів основної школи: за критерієм активності вчинків у застосуванні практичного досвіду громадянської відповідальності – високий рівень (показники вияву: готовність відповідати за власні вчинки; самостійність, наполегливість, самоаналіз, самоконтроль та самоорганізація у суспільних відносинах); за критерієм вияву ціннісних ставлень до складових громадянської відповідальності – достатній рівень (за показниками вияву виконання громадянських норм і цінностей, просуспільно-активна життєва позиція; чесність); середній рівень (за показниками вияву: привласнення норм і принципів суспільної моралі; національна і планетарна свідомість); за критерієм знання та розуміння громадянських норм і цінностей – початковий рівень (за показником вияву обізнаності щодо громадянських норм і цінностей).

Список використаної літератури

1. Беремо участь у демократії : плани уроків з питань освіти для демократичного громадянства та освіти прав людини для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адаптація Л. І. Паращенко, Ю. О. Молчанової; за заг. ред. укр. версії Н. Г. Протасова. – К. : Основа, 2016. – Том 4. : [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/>
2. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. – Київ, 2017. – 136 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1392 / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
4. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи : електронний ресурс. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepziya.pdf>
5. *Якобсон П.М.* Психологические компоненты и критерии становления зрелой личности / П.М. Якобсон. // Психологический журнал. – 1981. – № 4. – С. 141-149.